

קול צופיין

קול צפ"ן נשא קול יחדו ירגנו

בלק תשע"ט השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

מה הכלה הזו מקושטת בעשרים וארבעה מיני תכשיטין, כך תלמיד חכם צריך להיות פיקח וזריז בעשרים וארבעה ספרים

שאחריו יכובדו מאוד בעולם. "זל מים מדליו וזרעו במים רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו". מלכים עם עוצמה "אל מוציאו ממצרים פתועפת ראם לו יאכל גוים צריו ועצמותיהם יגרם וחציו ימחץ: כרע שכם פארי וכלביא מי יקימונו מברכיד ברוך ואנרדיך ארוור".

הנבואה הרביעית נאמרה לאחרית הימים. "ועתה הנני הולך לעמי לכה אינעצף אשר יעשה העם הנה לעמך באחרית הימים". בלעם מדבר על 3300 שנה קדימה "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב". אבל כשהגאולה תבוא, היא תהיה בעוצמה גדולה כפי שרואים היום "דרך כולב מיעלב וקם שפט מישדאל ומחל פאתי מואב וקרקר כלבני-שט".

חובת לימוד כ"ד ספרים

דע מניין באנו ולאן אנו הולכים

כדי לדעת מה היסודות של עם ישראל, מה ההווה ומה העתיד שלו, אנו צריכים לקרוא את נבואת הנביאים. נבואתם היא לא עבר, נבואתם שלוחה אלינו. "הרבה נביאים נתנבאו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים, אלא נבואה שנצרכה לדורות נכתבה, שלא הצרכה לדורות לא נכתבה" (מגילה י"ב ע"ב).

צריך להיות פיקח וזריז בעשרים וארבעה ספרים

חכמינו אמרו שהידיעה הזאת מחייבת אותנו לשמוע את דבר ה' שבא אלינו דרך הנביאים והכתובים. כך דרשו חכמים על הפסוק "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו" - "אמר רבי לוי אמר רבי שמעון בן לקיש מה הכלה הזו מקושטת בעשרים וארבעה מיני תכשיטין, כך תלמיד חכם צריך להיות פקח וזריז בעשרים וארבעה ספרים" של התנ"ך (תנחומא כי תשא טז. ומובא ברש"י שם). שבכלל הציווי למשה להיות מקושט בקישוטים רוחניים, כך צריך כל תלמיד ותלמיד להיות מקושט בכ"ד ספרי תנ"ך (על פי דבריהם ז"ל שאמרו שכל בני תורה יש להם ניצוצ משה" - שבת קא ע"ב, אור החיים הקדוש דברים יא. כו).

נבואות בלעם - חיי עם ישראל

בקשו לקבע פרשת בלק בקריאת שמע

הגמרא (ברכות יב ע"ב) אומרת: "בקשו לקבע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה? מפני טרח צבור". והטעם שרצו לקבוע בכל תפילה לקרוא פרשת בלק עם קריאת שמע היא בגלל הפסוק "כרע שכם פארי וכלביא, מי יקימונו". שישאל יהיו שלושים ושקטים בגלל העוצמה. בזכות זה לא יהיה מי שיעז לערער על קיומם, מקומם או נחלתם.

משה כתב ספרו ופרשת בלעם

ואע"פ שאנו לא קוראים פרשת בלק כל יום, צריכים לחשוב תדיר על הפסוק החשוב הזה "כרע שכם פארי וכלביא, מי יקימונו" שהוא נאמר גם על ידי משה. שהרי אמרו חכמינו "משה כתב ספרו ופרשת בלעם" (בבא בתרא טו ע"א). כי אע"פ שנבואות בלעם נשמעו בתחילה רק על ידי בלק ואנשיו, ידע משה לכותבן בתורה. שכן דרכן של נבואות, הן נשלחות ונאמרות לציבור על ידי אחד הנביאים, אבל הן נשמעות על ידי כל הנביאים (סנהדרין פט ע"ב). במקרה הזה בלעם שמע את הנבואות הללו ונשלח לומר אותן לבלק ולאנשיו, ומשה שמע אותן ונשלח לכותבן בתורה לדורי דורות.

ארבע נבואות - ארבעה שלבים

הנבואה הראשונה היא על תחילת יסוד עם ישראל. "כיימראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן-עם לבדד ישפן ובגוים לא יתחשב". הצור החזק הוא ברית האבות שנוסדה אלף דורות לפני מתן תורה, אי אפשר לפגוע בה. בנבואה השנייה מסביר בלעם לבלק שאין אפשרות לעצור את כיבוש הארץ בידי יהושע. אלוקים כרת ברית עם האבות על הארץ, והוא לא יפר אותה בגלל גחמה של בלק. "לא איש אל ויכבד וכן אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה וידבר ולא יקימונה" - "כבר נשבע להם להביאם ולהורישם ארץ שבעה אומות ואתה סבור להמיתם במדבר?" (רש"י).

בנבואה השלישית מספר בלעם לבלק על העוצמה הגדולה שעתידיה להיות בעת המלכות בישראל, שאול המלך הראשון שיכה את עמלק, והמלכים

שליש מקרא ושליש משנה ושליש תלמוד

החובה להיות בקי בכל ספרי התנ"ך כתובה גם בגמרא: "אמר רב ספרא משום רבי יהושע בן חנניא: מאי דכתיב: 'ושנתם לבניך?' אל תקרי 'ושנתם' אלא 'ושלשתם' - לעולם ישלש אדם שנותיו: שלישי במקרא שלישי במשנה שלישי בתלמוד. מי יודע כמה חיי? לא צריכא - ליומיו" (קידושין ל ע"א). חובה לתלמוד שלישי מהלמוד בתורה נביאים וכתובים, שלישי במשנה ושלישי בהתבוננות והבנה. שואלת הגמרא: איך יחלק אדם את שנותיו שלוש שנים במקרא ושליש במשנה ושליש בתלמוד? הרי אדם לא יודע כמה זמן יחיה. ותשובת הגמרא, שיחלק את הימים לשלושה חלקים.

בכל יום ויום עצמו ישלש את השעות שלו

הסביר שם רש"י שיחלק אדם את ימי השבוע לשלושה חלקים, בשליש מימי השבוע ילמד תורה נביאים וכתובים, בשליש ילמד משנה ובשליש תלמוד. והקשו בתוס' כי באופן זה החילוק לשלושה לא מדויק, כיוון שאם אדם ימות באמצע השבוע הרי לא יהיה שלישי מדויק של לימוד. על כן פירשו תוס' בפירוש ראשון ש"בכל יום ויום עצמו ישלש את השעות שלו".

כן פסק הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א יב): "כיצד? היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום, ובתורה תשע. אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב, ובשלש בתורה שבעל פה, ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר".

כדבריו פסק השו"ע: "חייב אדם לשלש למודו, שלישי בתורה שבכתב, דהיינו הארבעה ועשרים (ספרי התנ"ך). שלישי במשנה, דהיינו תורה שבעל פה ופירוש תורה שבכתב בכלל זה. שלישי בתלמוד, דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר, וידמה דבר לדבר, וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה דברים שלמד מפי השמועה" (יו"ד רמז ד).

בתלמוד - אין לך מדה גדולה מזו

לעומת ההלכה הזאת, יש גמרא שאומרת שהעיקר הוא לימוד הגמרא: "תנו רבנן, העוסקים במקרא - מדה ואינה מדה. במשנה - מדה ונשל עליה שקר. בתלמוד - אין לך מדה גדולה מזו. ולעולם - הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד" (בבא מציעא לג ע"א). והסבירו חכמים שיש הבדל בין תחילת לימודו לבין המשכו. בתחילת לימודו של אדם ישלש את הלימוד, בהמשך צריך לתלמוד בעיקר גמרא.

כן מובא במסכת סופרים: "אשרי אדם שיש עמלו בהש"ס" אבל לא שיבטל ממוקרא ומושנה" ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא להש"ס. אלא שיתחיל במקרא ומשנה ואחר כך ש"ס "על מנת שילמד מקרא ומשנה ויבא להש"ס. על זה נאמר (משלי יח) 'הון עשיר קרית עוזה וכחומה נשגבה במשכיתו'" (סופרים פרק טו).

על כן פסק הרמב"ם: "במה דברים אמורים בתחילת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא לתלמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו".

בקראות והתמדה

מדברי הרמב"ם והשולחן ערוך למדנו שיש שני גדרים בלימוד דברי נביאים וכתובים: א) שיהיה בקי בכל ספרי התנ"ך, ואת זה עושים בדרך כלל בתחילת הלימוד. ב) במשך כל ימיו ילמד כל הזמן מעט מהם כדי שלא ישכח.

כנראה שזאת כוונת רב עמרם גאון המובא בתוס' (קידושין ל ע"א): "על כן

תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא". וכן הוא בתוס' (ע"ז ט ע"ב) שכתב "ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייאת דרבי ישמעאל". ולא על תחילת לימודו של אדם מדובר, אלא על ההמשך שכבר קנה בקראות וזריזות בכ"ד ספרים ורוצה לתלמוד כל יום קצת מהם שיצא ידי חובה בקרבנות שקודם התפילה שיש בהם הכול.

ולאו דווקא שישלש ימותיו בשווה

כן כותב הר"ן על הר"ף (עבודה זרה ה ע"ב) שהשליש הוא לאו דווקא. "ולאו דווקא שישלש ימותיו בשווה שהרי התלמוד צריך זמן הרבה, ואף המשנה חמורה מן המקרא, אלא לומר שיתן זמן לכל אחד כפי הראוי לו". וכדי שלא יחלקו דברי הר"ן עם דברי הרמב"ם והשו"ע, שחילקו את היום במדויק, נאמר שהרמב"ם והשו"ע דיברו בתחילת לימודו שצריך שלישי ממש, והר"ן ורבי עמרם גאון שאמרו כי לא צריך שלישי ממש, דיברו על אדם שכבר למד כ"ד ספרים ובקי בהם.

ויש אומרים שבתלמוד בבלי אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכול

בדרך זו אפשר להסביר את דברי רבנו תם, שכתב על בני דורו כי הם, שאינם לומדים תנ"ך, סומכים על מה שכתוב בגמרא סנהדרין (כד ע"א) כי תלמוד בבלי בלול מוקרא משנה וגמרא ויש בו את הכול. והביא את דבריו הרמ"א שכתב: "ויש אומרים שבתלמוד בבלי שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל".

והסביר "ערוך השולחן" (יו"ד סי' רמ"ו סוף ס"ק י"ד) שכל זה מדבר אחרי שכבר למד תורה, נביאים וכתובים. "ומיהו בודאי צריך לידע המקרא והמשנה". ורק בהמשך לימודו יכול לתלמוד רק תלמוד בבלי. אבל אם בתחילת לימודו ילמד תלמוד בבלי ולא ילמד נביאים וכתובים כלל, הוא לא יגיע לעולם לפרקים שלמים בדברי הנביאים ולנבואות שלמות שלא נזכרו כלל בש"ס.

כן הסביר השל"ה הקדוש (שבועות פרק נר מצוה יב) שדברי רבנו תם רק בהמשך לימודו של אדם. "מכל מקום צריך האדם לראות שילמוד תורה נביאים וכתובים ומשנה ותלמוד. וילמוד תורה שבכתב תורה נביאים וכתובים כסדר זה אחר זה. ואחר כך תורה שבעל פה שתא סדרי משנה בזה אחר זה. וכל כך פעמים ילמוד אותם עד שיהיו שגורים לו בעל פה, וההלכה בתלמוד יום ויום כדי שיהיה יוצא שישלש כל יום".

והדגיש זאת ביתר שאת בנו של השל"ה בהגהות יש נוחלין (דף 108) "שמי שמילא כרסו ובקי בכל כ"ד ספרי הקודש, או אין צריך לעסוק בכל יום שלישי במקרא, כי תלמוד בבלי בלול. אבל שלא לשום על לב ספרי המקרא להיות בקי בהם, חלילה להעלות על הלב".

ואנכי בביתי על זה

וכותב השל"ה הקדוש כי כך היה ראוי לעשות בכל מקום, אבל לא כך נהגו ואנשים לא יודעים את נבואות הנביאים. על כך היה בוכה השל"ה ונחתכו בני מעיו: "חי ראשי, בזכרי נחתכו בני מעי בעברי מפרנקפורט לק"ק פוזנא, הלכתי דרך הים ונברתי בק"ק אמשטרדם, ומצאתי שמה אנשים חשובים, והרבה תלמידי חכמים מהם, והייתי בבתי מדרשות שלהם אשר לכל אחד מחצה בפני עצמו, ראיתי שהקטנים לומדים המקרא מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישאל', ואחר כך כל העשרים וארבע, ואחר כך כל המשניות. וכשנעשה גדול, אז מתחיל ללמוד גמרא פרוש ופוסקות, וגדלו והצליחו, גם עשו פרי. ואנכי בביתי על זה, למה ועל מה לא יעשה פן בארצנו, הקואי שיתפשט המנהג הזה בכל תפוצות ישראל" (ווי העמודים פרק חמישי יד).

רְאִיתִי
שֶׁהַקְטָנִים
לֹמְדִים הַמִּקְרָא
מִ'בְּרֵאשִׁית' עַד
'לְעֵינֵי כָל
יִשְׂרָאֵל', וְאַחֵר
כִּךְ כָּל הָעֶשְׂרִים
וְאַרְבַּע, וְאַחֵר
כִּךְ כָּל
הַמִּשְׁנֵיאוֹת.
וְכַשְׁנַעֲשֶׂה גְדוֹל,
אֲזַי מֵתְחִיל
לְלַמֵּד גְּמָרָא
פְּרוּשׁ וְתוֹסְפוֹת,
וְגַדְלוֹ וְהַצְלִיחוֹ,
גַּם עָשׂוּ פְרִי"

חרפה להם ללמוד בישיבה חומש עם רש"י וקפיטול הנביאים וכתובים

הבעיה מתחילה בכך שנער מתחיל את לימודו בלי ללמוד את כל התנ"ך, ובסופו של דבר כך מומשיכים כל חייו. כך מתאר הפרי מגדים (או"ח - משבצות זהב - אגרת ראשונה) מציאות שבה הבחורים לא למדו בתחילה מקרא וכ"ד ספרים אלא רק גמרא, ואחר כך היו מתביישים ללמוד מקרא וכ"ד ספרים "והבחורים אשר אומרים כי חרפה להם ללמוד בישיבה פרשה חומש עם רש"י וקפיטול הנביאים וכתובים" לו חכמו ישיביל' היו לומדים זה ראשונה מכל. ובספר "יסוד ושרש העבודה" (שער הניצוץ, פ"ב) ביאר כיצד יעשה אדם שלא חונך לפי הדרכת חז"ל הנ"ל, והדריך שגם המתחיל מאוחר חייב להשלים קודם כל לימוד המקרא.

סידרו והגבילו חכמים את הנער לפי טבעו, בן ה' למקרא

על המציאות הזאת מקונן המהר"ל מפראג: "כאשר היה בדורות הראשונים נתנו גבולים ועתים לחנך נער על פי דרכו, 'בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצוות, בן חמש עשרה לתלמוד' וכו' (אבות ה כא). והכל כדי לתת לנער משא כאשר יוכל שאת לפי טבעו. ומה שהוא לפי טבעו - מקבל הנער, כמו שסדר השם יתברך אוכל לילד חלב אמו, שהוא דבר מקובל אליו, ולא סדר לו מן המזונות אשר אינם לפי ערכו. והמזונות לפי שהם ערכו מקבל אותם, מגדל את גופו לפי טבעו. ואחר כך מקבל מזונות יותר לפי טבעו, עד אשר גדלו. וכך סדרו והגבילו חכמים את הנער לפי טבעו, בן ה' למקרא. ודבר זה יקבל הנער לפי טבעו, ויגדל את שכלו גם כן.

"ומה שלמד קבל אותו קבל חזק עד שיגדל יותר. ואז יתחיל המשנה, דבר שהוא לפי ערכו. וכבר התחיל לייסד הבית בלמודו במקרא עיקרי הדינים על דרך הבנה מה, והוא לו יסוד למשנה. וכאשר כלה מלאכת הקודש במשנה, שהיא היסוד הגדול ועמוד ברזל לכל התורה, כאשר יקרב למלאכת הקודש - התלמוד, אז יוכל לבנות מגדל ראשו בשמים, לא יפול צרור ארצה, והכל על היסוד הקיים, הוא המשנה שהיא לו יסוד מוסד.

"ואחר כך אם יקרב ידו לקרב לישא וליתן במלחמתה של תורה, אז ידיו רב לו, מלא מכל כלי מלחמתה של תורה, והם לו כחצים ביד הגבור, קולע אל השערה ולא יחטיא, לא יסורו ממנו בשכבו ובקומו. ובעת הליכתו לבית המרחץ, אשר הוא ערום מכל, הם יסובבוהו יבוננהו יצרנהו תמיד

מכל רע, ומן החטא שוגג ומוזיד, כאשר הם דביקים עם התורה והיא קרוב בפייהם ובלבבם לדבר בהם, כמה מזהירים ומלמדים שלא יחטא. דומה לבשר שיש בו מלח, רחוק הוא שיקבל הפסד. גם הם מעוררים אותו לאהוב מצוות ה' ולדבקה בו" (גור אריה דברים ו ז).

לא תרגילו במקרא יותר מדאי

ומנעו בניהם מן ההגיון

אלה שלא למדו תנ"ך ולמדו רק גמרא הסתמכו על דברי הגמרא (ברכות כח ע"ב) שאומרת: "תנו רבנן, כשחלה רבי אליעזר, נקנסו תלמידיו לבקר. אמרו לו, רבי, למדנו ארצות חיים ונופה בהם לחיי העולם הבא. אמר להם: הנהו כבוד חבריכם, וכשאתם מתפללים, דעו לפני מי אתם עומדים, ומנעו

בניהם מן ההגיון, והשיבוים בין ברבי תלמידי חכמים, ובשביל כך תזנו לחיי העולם הבא". ומסביר רש"י: "לא תרגילו במקרא יותר מדאי משום דמשכא".

אבל מי שמתבונן רואה שרבי אליעזר לא אמר לא ללמוד מקרא, אלא לא ללמוד מקרא יותר מדאי שמא ימשך אחריו. כי העוסק רק במקרא ובכ"ד ספרים עלול להימשך לעסוק רק בהם ויזנח את לימוד המשנה והגמרא. מעין זה כתב ר"י אברבנאל בפירושו למסכת אבות (פ"ו ברייתא של מ"ח דברים, ד"ה במקרא), וכן כתב בנו של השל"ה (הגהות יש נוהלין, דף 108): "שהמאמרים הנזכרים מיידי דוקא כשאדם רוצה לעסוק כל ימיו או רובן במקרא".

משכילים בכ"ד ספרים, בורים בתורה שבעל פה

המשיכה הזאת למקרא הייתה בימי החתם סופר, כשהמשכילים למדו רק בכ"ד ספרים וזלזלו בתורה שבעל פה. מהסיבה הזאת שינו את סדרי הלימוד לינוח לגמרי את לימוד התנ"ך. וכך כתב בשו"ת שבט הלוי: "אין ספק כלל שבימי התנאים ומהם הלאה הדרך היה ללמוד עם התלמידים כל התורה שבכתב ושבעל פה על הסדר". אמנם בימי החתם סופר ולפניו הפכו רבותינו את דרך הלימוד והנערים למדו תחילה ש"ס, כיוון שחששו מלימוד מקרא שלא לפי דרך חז"ל. "וכבר מדורות וגם בדורינו אנו רואים בעלי מקרא ובעלי תנ"ך רחוקים מאמונה והם למכשול ולפוקה לבית ישראל, וגם מתערבים עם הגוים".

על כן מסיק הרה"ג ווזנר בשו"ת שבט הלוי כי "בנדאי צריך ללמוד עם הנערים תחלה מקרא וחלק מתנ"ך, מכל מקום עיקר היסוד והדגש על תורה שבע"פ להיות בקי במסורת תורה שבע"פ ודרשתם, ועל ידי זה נהיה אנחנו נפרדים מיתר העמים ומהמנינים למיניהם, וכמוכן שבמשך הזמן צריך אח"כ להשלים כל התנ"ך" (שו"ת שבט הלוי חלק ג סימן קמד).

המשנה חמורה מן המקרא וצריכה זמן מרובה יותר

וכל אלו שלא למדו תנ"ך כלל סמכו דבריהם על הפירוש של שו"ע הרב בדעת הר"ן ורבי עמרם גאון בתוס' והם הסבירו שגם בתחילת הלימוד לא צריך שליש דווקא: "ויש אומרים שגם בתחלת לימודו של אדם לא ישלש זמן לימודו לשלשה חלקים שווים ממש שהרי המשנה חמורה מן המקרא וצריכה זמן מרובה יותר, ואין צריך לומר התלמוד שצריך זמן מרובה יותר מהמשנה. אלא מה שהצריכו לשלש זמן לימודו הוא ליתן לכל אחד שיעור זמן כפי הראוי לו בכל יום ויום כדי שייגמור כולו בשווה, ואחר כך כל ימיו לסבור ולעיין. וטוב לחוש לדבריהם" (הלכות ת"ת ב ב). אבל המעיין שם יראה שכתב שו"ע הרב שחייב בצעירותו ללמוד רק מקרא "בן חמש למשנה" ואם לא למד בצעירותו - ילמד כל יום גם תנ"ך, גם משנה וגם גמרא כדי שייגמור כולו בשווה אבל לא שליש בדיוק.

שיעור קבוע בכל יום למקרא ולמשנה

מהזהירות הזאת נוצרו טעויות גדולות ואנשים זנחו לגמרי את לימוד הנביאים והכתובים. וזו טעות. על כן כתב השל"ה הקדוש: "חי ראשי, פאם יתאספו ראשי גאונים ארץ יחד, ויעשו תקון וסדר תלמוד פסד הזה, להיות ליסוד מוסד ולחוק עולם ולא יעבר, אין ספק שהפך ה' בדיניו יצליה, ותקבלות יהיו מחדדים בתורת אמת ביהר שאת ויהר עז, והגאולה תקרב בזמן קריב".

כן גם מצווה לבניו אחד מגאוני הדורות, בעל הנהיבות משפט וכך הוא כותב: "יהיה לכם שיעור קבוע בכל יום למקרא ולמשנה, ואם כי אמרו חז"ל 'תלמוד בבלי כלול מכולם', הם כבר מלאו כרסם במקרא ובמשנה" (בספר הגאון ר' יעקב לורברבוים בהוצאת המכון לחסידות, ירושלים, תשי"ז, עמ' קל"ב).

אף שנבואות
בלעם נשמעו
בתחילה רק
על ידי בלק
ואנשיו, ידע
משה לכותבן
בתורה. שכך
דרכן של
נבואות, הן
נשלחות
ונאמרות
לציבור על ידי
אחד הנביאים,
אבל הן
נשמעות על
ידי כולם

סיפורים על הרב זצ"ל

קול התורה כולה

סיפר הרב עמיחי אליהו, נכד הרב: כאשר סבא הרב זצ"ל היה בבית החולים, הנכדים ישבו לידו בתורנות, כולל בשבתות. באחת השבתות ישבתי ליד סבא ולמדתי גמרא. סבא ביקש שאקרא בקול רם את הגמרא וכך קראתי שמונה דפים והוא מסמך לי ביד שאלות ותשובות. היה ניכר בו שבלי שהגמרא פתוחה לפניו כמו שהיא פתוחה לפניי הוא זוכר את כל הגמרא עם כל המפרשים שלצידה.

נזכרתי במה שהגמרא (קידושין לב) דורשת את הפסוק בתחילת תהילים שאומר "כי אם בתורת ה' חפצו ונתתו יְהוָה יָמָם וּלְיָלָה". שבתחילת הלימוד של האדם התורה היא תורת ה'. אבל אחרי שאדם הוגה בה יומם ולילה, התורה הופכת להיות שלו.

המשכתי ללמוד בקצב של סבא, וכך אנחנו עוברים דף ועוד דף, ועל כל דף ודף סבא מנחה אותי לעיין ברש"י פה ובתוס' שם. במהרש"א וברש"ש, כדרכו בהיותו בריא להבין כל דבר על פי השכל הישר. וכך המשכנו שעות והוא לא נרדם או נחלש וממשיך כל הזמן להנחות אותי מהמיטה בלימוד הגמרא. כך חזרנו ביחד על שמונה דפים שאני למדתי אותם רק לאחרונה והוא למד אותם בוודאי לפני שנים רבות אבל היו פרוסים ומונחים לפניו. ולא "דמי ליה קמאן דקמאן בפיסיה" (מגילה ז ע"ב), אלא כמאן דמנח בידיה.

אני כבר נשארת בלי קול, צרוד ממש, אבל סבא המשיך לסמן לי עם היד להמשיך. למרות שהוא היה מחובר למכשירים וחלש מאוד, נראה שהתורה נתנה לו כוח. "רפאות תהי' לְשֶׁרְךָ וְשִׁקּוּי לְעִצְמוֹתֶיךָ" (משלי פרק ג ח). "כי תימים הם לְמַצְאֵיהֶם וְלִקְלָל בְּשֶׁרָם מִרְפָּא" (משלי פרק ד כב).

מתיקות התורה

סיפר הרב יהודה גיא: כשהייתי תלמיד ישיבה באתי פעם לרב ואמרתי שאני בצער גדול, כי אני לא מוצא טעם בלימוד התורה. אמר לי הרב: אין לי הרבה זמן ללמוד כי אני דיין, אבל אם אתה רוצה נלמד תורה בחברותא. זכיתי ללמוד עם הרב חברותא במשך עשרה חודשים, בבוקר לפני התפילה. מאז ההסתכלות שלי על התלמוד היא אחרת לגמרי. הכול כל כך מתוק ואהוב. אני לא יודע איך הרב היה מביא את מתיקות התורה. הוא היה קורא רש"י ומנסה להבין מה היה קשה לרש"י שבגללו הוא פירש את פירושו. בעשרה החודשים האלו קיבלתי כיוון לימוד נכון. ומאז אני לומד באופן שהרב לימד אותי.

(מתוך כרך ח' מסדרת "אביהם של ישראל" שיצא זה עתה לאור)

בעל המשנה ברורה (בספרו "ליקוטי אמרים" פ"ה) כותב: "בודאי צריך כל איש ישראל ללמוד בכל שבוע הפרשה ופירושה לפי כח שכלו. ומה שנהגו בכל ישראל לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום היינו משום שעל ידי זה יתבונן במקרא ויתן לב להבין. אבל אם לא השיג ידיעה על ידי זה מחויב להתבונן ולדעת ואז יהיה נחשב לו שלמד מקרא, דבלאו הכי אם לא הבין... לא נחשב ללימוד כלל.

גם נכון לקבוע עת ללמוד נביאים וכתובים שגם הם ניתנו למשה בסיני... וכן בלימוד המשנה יזהר כל איש ישראל שידע את שיתא סדרי משנה כפי שכלו ובינתו שבודאי ישאלו לאדם לעתיד לבוא עליהם (ומביא המדרש משלי פ"ה)... ואחר שזיכחו הקב"ה לידע מקרא ומשנה, יראה להתחזק וללמוד גם גמרא שבה נתבררה כל משנה בטעמה והלכותיה". ומלבד הבקאות בכל הספרים צריך ללמוד בכל יום תורה נביאים וכתובים. **"חייב אדם ללמוד בכל יום תורה שבכתב הוא התנ"ך"** (משנה ברורה קנה ס"ק ו).

וביאור הלכה שם הביא את דברי המדרש (משלי, פ"ה) שעתיד האדם להיבחן ואף להיענש אחרי מותו על שהחסיר ידיעה במקרא. וכך לשון חז"ל: "שנה (משנה) ולא קרא (מקרא) הרי זה עם הארץ" (מסכת דרך ארץ זוטא, פ"ה). "קרא אדם (מקרא) ולא שנה (משנה), עדיין בחוץ עומד. שנה ולא קרא, עדיין בחוץ עומד" (ויק"ר סוף פרשה ג).

יזהר לקרוא מקרא, כל כ"ד תנ"ך, וחזור חלילה

כן כתב החיד"א: "החכמה הראשונה שיהיה בקי בכ"ד ספרים עם הנקודות והטעמים ערוכים בכל ושמורים". אחר כך ילמד משנה וגמרא וכו' (מדבר קדמות מערכת ח אות יז). וגם צריך לחזור עליהם. **"יזהר לקרוא מקרא, כל כ"ד (ספרי) תנ"ך, וחזור חלילה"** (כלומר לגמור וללמוד שוב). **והראשונים היו קוראים לכ"ד "מקדש יה"** (החיד"א ב"עבודת הקודש" "מורה באצבע", ס"ק קיח). בספר "סוד ושרש העבודה" (שער הניצוץ, תחילת פ"ב) פירש לגמור את התנ"ך פעם בשנה ע"י שיקרא בכל יום פרק אחד מנביאים ופרק אחד מכתובים, ויגמור כך כל שנה בשנתו. **"מי שאינו מאבד זמן, יש עת לכל"** (החיד"א ס"ק קנ"ג, אוצרות התורה אבות יד).

נוהגים לחלק הנביאים והכתובים כמניין הפרשיות

החכם רבי יהושע ביסמוט שליט"א הוציא ספר "חק ליעקב" שמחלק את לימוד תנ"ך לשנה. בהקדמה לספרו כתב מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל הסכמה שכתוב בה: "וכבר פסק מרן בשו"ע סימן רצ סעיף ב' וז"ל "אחר סעודת שחרית קובעים מדרש לקרות נביאים ולדרוש בדברי אגדה, ואסור לקבוע סעודה באותה שעה". וכתוב בבית יוסף בשם התנחומא "אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי שכן ישעיהו הנביא מפרש (מג יב) ואתם עדי נאם ה' ואני אל אתם מעידים עלי שאני אלוה בעולם. וכתב כף החיים (ס"ק יג) וז"ל: **"יעל כן נוהגים לחלק הנביאים והכתובים כמנין הפרשיות ולקרות בכל שבת חלק השייך לאותה פרשה ולסיים בשמחת תורה עם הפרשיות"**.

והי רצון שנזכה ללמוד ולשמוע את כל דברי הנביאים כסדרם, ולראות אותם מתגשמים מול עינינו. אמן ואמן.

תשובה כהלכה

גמרא גלולה. אין צריך ללמוד גמרא? האם מן הרב אליהו זצ"ל היה לומד בדקדוק גדול ברש"י ותוספות וכו', או גם בזריות בלי יותר מדי דקדוק מה הוקשה ברש"י וכו'? בהבנת הפשט. בדקדוק גדול ברש"י ותוספות. בראייה אין כל חידושי הפוסקים גנוזים בפשט הגמרא ורש"י.

עס ולחיות. מה יחד את דרך לימוד התורה בימי מתן תורה לעומת ימינו? כיצד ניתן לסגור על ישראל על כך שחטאו כל כך הרבה מיד לאחר קבלת התורה?

א] בימי מתן תורה הלימוד היה קל, כי לא הייתה להם טרחה של פרנסה. הם ישבו באוהלים ולא התמודדו כלל עם בניין וממלכה ומלחמות וכד'. אחרי הכניסה לארץ זה הרבה יותר מורכב וקשה ומלא התמודדויות. ב] הם היו עם בגיל מאוד צעיר. כמו איש צעיר הם עשו טעויות ילדותיות וגם זו אחת מהן.

המבצע עומד להסתיים!

יצא לאור חלק שמיני בסדרת הספרים

אביהם של ישראל

אפשרות לאיסוף עצמי או למשלוח

052-7710979

<http://www.ateret.co.il>

